

Міністерство освіти і науки України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2022

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік Національної академії наук вищої освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, європейської інтеграції та інновацій;

Mirosław Dymon – Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki;

Лісова С.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Малафійк І.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;

Дем'янчук О.Н. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Потапчук Т.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Цюлюпа С.Д. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Крижановська Т.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Прокопович Т.Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Радковська Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Сверлюк Л.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Филипчук М.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 28.04.2022 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. /
М 656 Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т,
Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2022. – Вип. 8. – 192 с.

ISBN 978-966-416-932-2

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Крижановська Т.І.</i> До питання варіативності методики реалізації мистових ліній музичної освіти у початковій школі	5
<i>Крусь О.П.</i> Методологічні аспекти формування національної вихованості майбутніх учителів музики	10
<i>Кухар Я.О.</i> Особливості сакрального музикування за авторством М. Леонтовича	15
<i>Ногачевська І.В., Григорчук І.С.</i> Формування фахових компетентності студентів в процесі вивчення вокально-хорових дисциплін	22
<i>Парчук І.М., Гумінська О.О.</i> Методи розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ	28
<i>Пастушок Т.В.</i> Принципи формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу	35
<i>Сверлюк Я.В., Сверлюк Л.І.</i> Взаємодія диригента з творчим колективом як педагогічна проблема	41
<i>Якимчук С.Н.</i> Неперервність освіти студента-хормейстера як системне середовище формування особистості	49

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Балаєва О.С.</i> Вараська музична школа, як один з основних осередків музичної культури Рівненського Полісся	55
<i>Столярчук Б.І.</i> Богдан Яремко – дослідник традиційних сопілкових інструментів і їх музики	60
<i>Даяк Ж.Ю., Бордун Н.Р.</i> Основні тенденції розвитку фортепіанного мистецтва Львівщини в контексті західноєвропейської музичної культури	65
<i>Гурин М.А.</i> Аматорське хорове виконавство м. Рівного на сучасному етапі національного культуротворення	73
<i>Димченко С.С., Савчин О.В.</i> Художні аспекти виконавської інтерпретації Концерту-поєми для баяна із симфонічним оркестром Альбіна Репнікова	78
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Петра Свердлика	89
<i>Кривицька В.В.</i> Творча діяльність маестро П. Муравського на посаді художнього керівника державної хорової капели УРСР «Трембіта»	101
<i>Мельничук С.Ф.</i> Класичне музичне мистецтво та його фоновість в розрізі сучасної культури	105
<i>Остапчук М.М., Никон О.К.</i> Українське фортепіанне мистецтво у контексті розвитку вітчизняної музичної культури	112
<i>Осіпкіна Д.В.</i> Українське вокальне мистецтво: ключові аспекти становлення та розвитку	117
<i>Пастушенко А.С.</i> Родинно-побутова пісня, балада, як явище барокової культури	122
<i>Продан В.В.</i> Фортепіанна творчість Миколи Ластовецького в контексті розвитку української музичної культури	127

<i>Прокопович Т.Ю.</i> Столітній ювілей Миколи Лисенка в умовах ворожих ідеологій (за матеріалами воєнної преси).....	131
<i>Роговська В.О.</i> Стилiстичні особливості української сучасної хорової музики	136
<i>Харитон І.М.</i> Трансформація стражденного в системі координат культурової пісенної обрядовості української православної традиції.....	141
<i>Цапун Р.В.</i> Рокитнівщина: з фольклорної експедиції 1987 року.....	150

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Борщ К.О., Крижановська Т.І.</i> Розвиток художньої компетентності старшокласників методом творчого практикуму в курсі «Мистецтво»	158
<i>Василишин І.В., Гумінська О.О.</i> Методи та прийоми розвитку комунікативних навичок учнів 5-7 класів на уроках музичного мистецтва.....	164
<i>Висоцька Д.С.</i> Музичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами на уроках фортепіано	169
<i>Кулакевич А.В., Радковська Л.М.</i> Ретроспективний аналіз проблеми «слухання музики» в педагогічній теорії та практиці минулого.....	174
<i>Малей Я.Р., Радковська Л.М.</i> Нетрадиційні уроки як важливий аспект розвитку особистості школяра	179
<i>Тарчинська Ю.Г., Тарчинська І.Г., Ткачук А.О.</i> Вплив інформаційних технологій на мистецьку освіту	183
Про авторів	189

проведення культурно-мистецьких заходів на честь славного ювілею. Враховуючи умови, потенційні ресурси виконавців і публіки, воєнна преса дозволяє нам простежити масштаб лисенківських святкувань і їхню специфіку на окупованій території, у прифронтовій зоні та в радянському тилу. На жаль, для ворогуючих сторін столітній ювілей Миколи Віталійовича Лисенка слугував декорацією лояльності в українському питанні, яке було одним із головних у розгортанні театру бойових дій. Натомість український народ в трагічні дні воєнного лихоліття отримав шанс відкрито, з розмахом творчих ідей, із залученням найкращих аматорських і професійних музикантів показати справжню цінність творчості провідника національної музики.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Дністряньський Микола Лисенко (в сторіччя від дня народження)* Кременецький вісник. 1942. №27. 22 березня. С. 2-3.
2. Кох Е. *Завдання німецької політики в Україні*. Волинь. 1941. 27 серпня. С. 3.
3. Кудрик Б. *У сторіччя народин Миколи Лисенка*. Львівські вісті. 1942. 22 березня. С.3.
4. *Лисенківський концерт у радіо*. Волинь. 1942. №29 (57). 19 квітня. С. 3.
5. Приходько М. *Концерти Київської консерваторії*. Волинь. 1942. №34 (62). 7 травня. С. 3.
6. *Просвітянські хори – Увага!* Волинь. 1942. №35 (63). 10 травня. С. 4.
7. Рильський М. *Статті*. Твори: в 3-х т. К., 1956. Т.3. 418с.
8. *Свято української Пісні*. Волинь. 1942. № 51 (79) 5 липня. С. 3.
9. *Українське життя*. Волинь. 1942. №28 (56). 16 квітня. С. 4.
10. *Фестиваль української пісні*. Львівські вісті. 1942. №178. 4 серпня. С.3.
11. *Хроніка*. Волинь. 1942. №50 (78). 2 липня. С. 4.
12. *Через ту бандуру*. Волинь. 1942. №47 (75). 21 червня. С. 3.

УДК 37:78(091

Роговська В.О.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ СУЧАСНОЇ ХОРОВОЇ МУЗИКИ

***Анотація.** У публікації проаналізовані ключові аспекти розвитку хорового виконавства на сучасному етапі національного відродження України. В цьому контексті розкривається суть діяльнісного самовияву цього виду мистецтва, в системі координат українського культуротворення.*

***Ключові слова:** хорове виконавство України, національне відродження, музично-естетичний простір, українське музичне мистецтво.*

***Annotation.** The publication analyzes the key aspects of the development of choral performance at the present stage of the national revival of Ukraine. In this context,*

the essence of the activity self-expression of this type of art in the coordinate system of Ukrainian cultural creation.

Key words: *choral performance of Ukraine, national revival, musical and aesthetic space, Ukrainian musical art.*

Постановка проблеми. Українське хорове мистецтво, як форма суспільної свідомості, розвивається в системі координат суспільно-історичних змін, які наповнюють сучасний соціокультурний простір України. Останній детермінує, у цій площині, нові підходи щодо формування стилістичних особливостей національного хорового мистецтва, продукovanого новітніми формами композиторського письма (алеаторика, додекафонія, кластер, пуантилізм, сонорика, серійність тощо).

Таке новаторство, на думку мистецтвознавців, спонукає до появи нових жанрів та форм його прояву у постромантичних умовах розвитку цього виду мистецтва. Так, в 70-ті роки ХХ-того століття прослідковуються тенденції щодо появи камерної музики, яка знаходить своє втілення у ряді хорових циклів, кантат, концертів, тощо. Такі інноваційні зміни у специфіці хорового мислення спонукають до появи камерного виконавства, як форми специфічного способу спілкування митця із реципієнтом.

Яскравим зразком такого новаторства може слугувати творчість ряду сучасних композиторів: Л. Дичко, Є. Станковича, І. Шамо, В. Сільвестрова та ін. Так Л. Дичко в “Урочистій літургії” дуже часто вдається до численних мелізматичних “надбудов” у розспівних формулах антифонних протиставлень окремих хорових партій, створюючи цим самим художню образність, насичену просторово-часовими ефектами, сповненої діалектичним поступом співмірним із параметрами системи координат надприродного.

Натомість українські композитори фольклорної хвилі (М. Скорик, Є. Станкович, І. Шамо, І. Карабиць та ін.) вдаються у своїй творчості до філігранного синтезу в музичному мисленні, який утворює простір через взаємопроникнення найрізноманітніших технік композиторського письма у хорову палітру, насичену в тому числі й мелізматикою музичного фольклору (І. Шамо – фольк-опера “Ятранські ігри”, Є. Станкович – “Цвіт папороті” І. Карабиць – “Три пісні на народні тексти” для голосу і фортепіано та ін.).

Хоровій музиці, вважаємо, є властивими ті чи ті специфічні засоби виразності, які мають місце та є актуальними для хорового мистецтва сьогодні, що проявляються комунікативністю та трансформаційністю музичної мови – видами новітнього способу передачі інформації, що проявляються на рівні горизонтальних соціальних зв'язків.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Вдаючись до аналітики заявленої нами теми, вважаємо за потрібне вказати на ряд праць та теоретичних розробок, що прямо чи опосередковано її стосуються. Окремі аспекти найрізноманітнішої проблематики, яка так чи так може бути подібною до аналізу сучасної хорової музики, показують ряд теоретиків та науковців сьогодення (Л. Сенченко, О. Бенч, А. Ляшенко, О. Письменна та ін.).

Так, Л. Сенченко у своєму теоретичному доробку — "Українська сучасна хорова література", аналізує ключові, на її погляд, аспекти побутування української хорової музики, під кутом зору стильових особливостей в контексті хорового музикування дня сьогоднішнього [7].

Натомість О. Бенч у своїй статті "Архетипи української обрядової культури" тлумачить особливості застосування фольклору, як елементу музичного мислення у хоровій творчості сучасної української композиторки Г. Гаврилець [1].

У своєму доробку "Хорова культура: аспекти вивчення і розвитку", відомий музикознавець А. Лашенко аналізує історію розвитку хорового мистецтва під кутом зору ключових, на наш погляд, його характеристик: специфіки хорових шкіл, виконавських напрямків та ряду особливостей музикологічного характеру, характерного хоровому виконавству [4].

Дослідниця ж О. Письменна у своєму доробку "Хорова музика Лесі Дичко" піддає тлумаченню специфіку творчості композиторки крізь призму, продукування нею специфічного новітнього авторського музичного мислення [6].

Зауважимо також що наукова публікація "Хорова музика Б. Фільц: до проблеми комунікативності національних традицій постмодернізму" Л. Шегди, а також ряд статей С. Добронравової та В. Шевченка, опосередковано аналізують перспективи розвитку музичного мислення композиторки під кутом зору тлумачення комунікативних національних традицій, а також піддають тлумаченню окремі аспекти народного хорового виконавства в українському національному соціумі на сучасному етапі [9].

Все ж, зазначені нами теоретичні моделі, що стосуються аналітики окремих особливостей української сучасної хорової музики, мають, до пропонованої нами теми лише опосередкований стосунок, бо побудовані на вирішення своїх вузько диференційованих аспектах проблематики. Ми ж у нашій публікації намагатимемось тлумачити українську сучасну хорову музику під кутом зору її стильових та жанрових особливостей.

Мета дослідження. Осмислити ключові аспекти хорового виконавства України в системі координат сучасного національного культуротворення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Українській сучасній хоровій музиці найзагальнішою, на наше переконання, особливістю явища, є його стильова ознака, адже поняття "стиль" в музиці загалом й у хоровій зокрема, уособлює собою цілісну систему, що вбирає в себе найважливіші властивості такої музики, які характеризуються жанровими її різновидами, багатством тематизму, фактурною варіантністю та найрізноманітнішими тембро-колеристичними засобами, що є характерним для жанру хорового музикування за авторством Українських сучасних композиторів.

Аналізуючи у пропонованому контексті камерну кантату "Червона калина" Л. Дичко (1968 р.), зауважимо, що стилістика твору виражається

синкретизмом наявних фольклорних поспівок, фаболою літературо-поетичних текстів XVI-XVII століть, а також і сучасними прийоми композиційних хорових мелодико-гармонічних утворень. Оригінальним у виконавському аспекті є: неординарний склад виконавців (солісти, мішаний хор, група ударних інструментів, арфа, два фортепіано), а також 5 частинний виклад музичної форми, до якої вдається композитор.

На виключно фольклорній основі побудована кантата “Чотири пори року”, тексти якої базуються на окремих календарно-обрядових піснях (купальські, веснянки, петрівчані, обжинкові), у яких не тільки зустрічається елементи імітаційної техніки, але і гармонічні моделі політонального характеру.

Аналізуючи ж кантату “У Києві зорі” Л. Дичко, з точки зору її стилістичних ознак, зауважимо – композиторка у цьому творі вдається до специфіки стильових ознак, притаманних двом попереднім кантатам.

Не менш цінним пластом музичної творчості сучасного композиторства, у якому отримує неабиякий розвиток фольклорна хвиля, вважається творчість В. Зубицького. У його знакових творах, концертах “Чумацькі пісні” та “Гори мої, гори”, окрім закарпатського мелосу, неабиякого значення набуває колористика шумових та глісандових прийомів звукоутворення, які своєрідно підміняють літературно-поетичний текст, створюючи цим самим широкий простір для формування смислових конструкцій змісту твору.

На рівні з фольклорними традиціями музикування, в Україні завжди перебувала духовна музика, як один із найдревніших видів національного музичного мистецтва, що бере свій початок із часів зародження тут християнства.

В цьому контексті зауважимо – найважливішим жанром сакральної музики, вважається літургійна творчість, спрямована на осмислення світу з релігійної точки зору в музично-естетичний спосіб. Так вагому роль у розробці жанру літургійного музикування відіграють Літургії Л. Дичко. Композиторка, застосовуючи сакральну основу релігійних текстів, трансформує їх, засобом новітнього музичного мислення, на “широкі трансцендентні простори”.

Особливими є художні образи окремих творів на сакральні тексти у сучасного українського композитора В. Степурка. Скажімо у його хоровому циклі: “П'ять духовних творів”, “Київські розспіви”, “Концерт пам'яті Леонтовича” та “Дякуйте Господу”, композитор намагається відшукувати такі інтонаційно-гармонічні можливості жанру, які б не зачіпали традиційних основ сакрального музикування в українській православній традиції. Цій меті підпорядковується цілий спектр фонічних та тембральних нашарувань, які застосовує композитор, додаючи до змісту створюваного сакрального художнього образу.

Неабияке значення для сучасної сакральної музики має хорова творчість Є. Станковича. Композитор продовжуючи традиції духовного

хорового концерту М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, все ж привносить в цей жанр сакрального хорового музикування, багато нового, властивого сучасному національному, композиторському письму. А саме поєднує гомофонно-гармонічний стиль музикування з поліфонічним, використовуючи ефекти тональної плинності та поліфункціональності, поєднуючи декілька тем в тих чи тих хорових партіях одночасно.

Сучасний український композитор В. Мужчиль у своїй творчості також вдається до відродження духовного концерту (концерти “Хай святиться ім'я твоє”, “Глас волаючого в пустелі” та “Сад божественних пісень”), як важливого жанру національного сакрального музикування.

Яскравими знахідками щодо тлумачення сучасної драматургії художньої образності в ораторіальному жанрі постають композиції Л. Дичко “Індія-Лакшмі” та “І нарекоша ім'я Київ”, у яких композиторка вдається до філігранного підбору ключових ритмоформул, специфічних інтонацій, історично мотивованих літературно-поетичних текстів, що у своїй синкретичній єдності витворюють нову картину світу.

Неабияке значення для розвитку української сучасної хорової музики має і специфіка фактурного її формоутворення. Найпоширенішими такими утвореннями у сучасному хоровому музикуванні вважаються: поліфонічні, монодійні, акордові та ряд інших.

Надважливе значення для сучасної національної хорової музики має і специфіка композиторських технік, якими користуються композитори сьогодення. Останні демонструють неабиякий хист щодо застосування сучасних технік, до яких можемо віднести: сонористику, додекафонію, алеаторику, пуантилізм, серійну музику тощо. Ці техніки дозволяють українським сучасним композиторам максимально правдиво створювати художню образність, базовану на відображенні світу, сповненого ознаками хаоскозмічного улаштування. Тобто митці намагаються дати відповіді на поставлені питання сучасністю, сповненою тенденціями хаотичного улаштування нашої буттєвості.

Висновки. Українській сучасній хоровій музиці властивими є цілий ряд характеристик, які так чи так характеризують її як музично-естетичне явище, що формує художню образність в системі координат часо-просторового континууму, який розвивається під кутом зору дуального способу сприйняття світу – наукового та сакрального. Відтак створюються два полюси смислових орієнтацій цієї образності, яка в одному випадку спрямовується на відтворення реальної, а в іншому – сакральної образності. Звісно ж – такий музично-естетичний конгломерат має свої відмінності й певні особливості, проте музична компонента такої музики в найзагальнішому вимірі проявляється специфікою музичної стилістики, як системи, що включає в себе всі властивості музики: жанр, тематизм, фактуру, темброкolorистичні засоби тощо, ключові аспекти якої, на наш погляд у цій публікації, хоч достатньо фрагментарно й епізодично, все ж подані.

Список літератури

1. Бенч О. «Архетипи української обрядової культури». Хорове мистецтво України та його подвижники. Дрогобич 2017. С.5-18
2. Денисов Э. Додекафония и проблемы современной композиторской техники : Музыка и современность. 1969.
3. Добронравов С., Шевченко В. Розвиток народного хорового виконавства в суспільстві на сучасному етапі С.41-52
4. Лашенко А. П. Хоровая культура: аспекты изучения и развития. : Муз. Україна. 1989. 136 с.
5. Муха А. И. Процесс композиторского творчества. 1979. 234 с.
6. Письменна О. «Хорова музика Лесі Дичко»
7. Сенченко Л. І. Українська сучасна хорова література. Рівне. 2002. 79 с.
8. Фролов И. Т. Философский словарь, ред. И.Т. Фролова. 4-е изд. : Политиздат. 1981. 445 с.

•

УДК:13:783.8 (477)

Харитон І.М.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАЖДЕННОГО В СИСТЕМІ КООРДИНАТ КУЛЬТОВОЇ ПІСЕННОЇ ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ТРАДИЦІЇ

Анотація. Стаття приурочена аналізу трансформаційних процесів, властивих стражденому в системі координат культової пісенної обрядовості української православної традиції.

Ключові слова: сакральна музична творчість, страждене, церковний спів, культ, богослужбова практика, музичне мислення української православної співацької традиції, жанрова палітра церковної гімнографії, гласове багатоманіття сакральної музики, буттєвий оптимізм.

Annotation. The article is timed to the analysis of the transformational processes inherent in the sufferer in the coordinate system of the cult song rituals of the Ukrainian Orthodox tradition.

Key words: sacred musical creativity, suffering, church singing, cult, liturgical practice, musical thinking of the Ukrainian Orthodox singing tradition, genre palette of church hymnography, vocal diversity of sacred music, existential optimism.

Постановка проблеми. Проблема, окреслена пропонованою розвідкою, є новою й практично нерозробленою національною науковою спільнотою, адже таїться на синкретизмі стражденого й пісенного в системі координат української культової православної обрядовості – феноменів достатньо складних й малодосліджених наукою в системі координат останньої. Все ж для нас є надзвичайно цікавою, адже аналітичні розвідки в цьому напрямку сприятимуть, як кращому розумінню смислів пов'язаних із

Наукове видання

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА
ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Відповідальний за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 15.04.2022 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 11,16. Наклад 100 пр. Зам. 33.
Видавництво «Волинські береги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські береги».